

La nena d'Oinofyta Camp

Article escrit per Xavi Roca a partir de les notes de camp de Neus Vilalta. | L'article tracta de l'estada de la reusenca Neus Vilalta al camp de refugiats afganesos d'Oinofyta, a una hora d'Atenes

Una nena i un nen del camp d'Oinofyta que va fotografiar Neus Vilalta | Neus Vilalta

Moltes vegades he pensat que Reus és casa meva. Que els seus carrers són decorats d'un teatre que m'ha vist créixer, com ho van ser les parets de casa dels pares o les de l'escola. Moltes vegades he pensat, també, que totes les persones que viuen al meu voltant formen part del teatre, com si en fossin figurants, testimonis anònims de la meva història. Camino per la plaça Prim i observo els vianants. Penso en la seguretat i la confiança que ens dóna la ciutat on vivim; en com de bé s'hi està a casa, quan una veu m'atura per saludar-me.

-Nena! Què dius? Com ha anat l'estiu? Que has anat de vacances?

És la Lluïsa, una antiga companya de feina.

-Sí -li responc-. He estat a Grècia.

La Lluïsa comença aleshores una conversa de viatges, evasions i benestars emocionals. Jo li segueixo el fil però sóc incapaç de dir-li que no, que no he estat a cap illa, que no he anat a cap platja ni he fet cap ruta turística. No sé ben bé per què, però alguna cosa m'impedeix explicar-li que he estat dues setmanes a Oinofyta, a un camp de refugiats afganesos que hi ha a Grècia, a una hora en tren d'Atenes. Suposo que em tindria una bona estona parlant i encara m'he de refer i ordenar emocions. La Lluïsa continua parlant però em costa molt mantenir l'atenció. De veritat Reus és casa meva? Em pregunto què respondrien a una pregunta similar la Lisa, l'Alejandra,

en Sonu o en Samin (algunes de les persones que he conegut a Oinofyta). Casa meua és Reus, però què són tots els camps de refugiats on els milers de desplaçats per les guerres o la fam esperen, sense una esperança concreta, a que els governs (o tots nosaltres, o tots plegats), obrim els ulls i els donem una solució digna?

Per sort, la conversa amb la Lluïsa es desvia cap a les típiques banalitats diverses. Després parlem de la seva filla, l'Anna, i em fixo en ella. La seva expressió d'infant és una barreja deliciosa d'ingenuïtat i d'avoriment, però a mesura que l'observo, sento la necessitat d'acomiar-me i continuar caminant carrer amunt. Vull estar sola. La raça humana és un conglomerat de famílies, un conjunt de conjunts que només l'atzar geogràfic predisposa. Jo sóc de Reus i visc en un món comfortable. Tinc la meua feina i la vida m'és fàcil en aquest entorn desenvolupat. Però per sobre de tot, sóc persona. Per què ho han de ser menys, doncs, tots aquells que fugen d'allò que els ha devastat la vida?

Sento ganes de plorar. Imagino que el drama que he presenciat encara m'és recent, i que la ràbia de trobar-me de cara amb tanta injustícia encara em respira amb intensitat. Malgrat tot, és estrany perquè, quan penso en Oinofyta, em vénen al cap records alegres. El dia a dia al camp era força entretingut i respirava vitalitat. El matí pertanyia a les dones, que cuinaven, rentaven roba i després l'estenien a les tanques o als estenedors improvisats. La tarda, en canvi, era dels homes. Després d'ocupar-se de la neteja de les instal·lacions, jugaven a cartes asseguts en catifes o en mantes a terra, o disputaven partits de volei que de vegades acabaven de nit. Més endavant, però, des del moment que hi va haver wi-fi, molts homes es passaven el vespre concentrats en la pantalla. Els nens, per la seva banda, es passaven el dia al pati. Des de que sortien de l'escola (els que hi van), jugaven amunt i avall i empaitaven el gosset, farcint d'alegria tots els racons del camp.

Els repartiments de roba que realitzàvem tres dies a la setmana, eren també força divertits. Després d'hores de sel·leccionar totes les peces que ens arribaven en caixes, que les hi havia en muntanyes, havíem de classificar-les per talles (i si eren d'home, de dona o de nen). Aquells repartiments representaven unes escenes molt semblants a les nostres, quan anem de botigues. Recordo la cara d'alegria d'una noia en trobar el vestit que li esqueia; la d'un senyor en sentir-se còmode amb unes sabates ben noves i de qualitat; la mitja vergonya d'una senyora que, a veu baixa, em preguntava si teníem roba interior; la frustració que alguns ens projectaven quan no trobaven el que volien; o com quedava tot de desordenat en finalitzar l'activitat.

Ens encarregàvem també del racionament de menjar, els nens ens ajudaven concentrats en posar el que toca a cada bossa segons les persones per tenda o habitació. Els records de les estones afectuoses prenent te o xerrant amb les persones refugiades, de les seves mirades respectuoses i agraiades, em proporcionen ara una mena de satisfacció contradictòria. Sí, he obrat en conseqüència amb les meves creences i he assumit la part de responsabilitat que em sembla que tots tenim. He dedicat uns dies a ajudar en tot el possible a una de les tantes oenegés que s'escarrassen per minvar l'efecte deshumanitzador de la situació que hi ha a Grècia, provocat pel règim injust de fronteres que impera arreu d'Europa. Ja sé que la nostra ajuda no resoldrà el problema. Però, quin destí els espera, a tots els que, al contrari que jo, no poden tornar a casa seva i hauran d'esperar dies, setmanes, potser mesos, fins que es produeixi la desitjada cita (amb uns serveis jurídics de dubtosa eficàcia) per tal d'arreglar papers, amb l'esperança remota i improbable de poder emigrar a Alemanya, a Suïssa, o a Itàlia?

La protecció que ofereix la UE (per dir-ho d'alguna manera, perquè no n'ofereix cap, de veritable protecció) consta de tres categories: facilitació d'asil en condició de refugiat, protecció subsidiària i autorització de residència per raons humanitàries. Mentrestant l'objectiu d'Oinofyta Camp és fer de l'espai (una fàbrica abandonada) un lloc per viure; de cada tenda i cada habitació una llar; i proporcionar activitats als residents per tal que cada vegada siguin més autònoms en la gestió del camp. Hi treballen diverses oenegés: la que s'ocupa de l'escola (ArmandoAid), la que s'ocupa de l'atenció mèdica (Adventist Help), una altra que dóna atenció psicològica (Institute of Medicine), la que proporciona tècnics, i la que s'ocupa de l'organització i temes administratius dels residents.

Aquesta última és amb qui nosaltres vam col·laborar (Do Your Part). Per altra banda, l'exèrcit grec envia cada dia un càtering amb menjar preparat individual i ACNUR proporciona aliments, mantes, estris de cuina i d'higiene personal i que nosaltres havíem de racionar i repartir. No puc deixar de valorar la gran feina de tots els voluntaris, com la posada en marxa d'una perruqueria, d'un taller de costura, o la instal·lació d'antenes wi-fi, aquesta última, una millora molt celebrada i important, ja que permet a les persones comunicar-se amb les seves famílies.

Ara ho penso i em sap greu haver-li tallat la conversa a la Lluïsa. Ja sé d'on em venien les ganes de plorar. M'agradaria tornar enrere i dir-li que si he hagut de marxar és perquè m'he fixat en el cabell de l'Anna, la seva filla. Els records que ens colpeixen esdevenen imatges mentals d'una manera íntima, com si un cop de vent ens pugés des de l'estómac. L'Anna portava el cabell recollit amb una cinta de color rosa. En aquell moment he pensat en la nena, en la nena d'Oinofyta. Tanco els ulls i de sobte torno a ser allà, la tarda que la vaig conèixer. Jo em dirigia cap a la zona on construïem uns casillers amb palets per al magatzem, quan em vaig fixar en ella. Ella es va fixar també en mi i es va apropar corrent. Vam jugar una estona i, en un moment donat, em va caure a terra la cinta de recollir-me el cabell. Aleshores ella me la va agafar: ho recordo com si fos ara mateix. De seguida es va penedir de la seva entremaliadura, però amb un gest del cap i de les mans vaig fer-li entendre que no passava res, que ja se la podia quedar. Pensar en Oinofyta és pensar en aquella nena. Era una de les més descuidades, bruta i despentinada, però no puc oblidar l'expressió de sorpresa, d'estupefacció, però també d'alegria amb què els seus ulls em deien:

-De veritat que me la puc quedar?

La incomprensió occidental ha arribat a límits irracionals. Europa no només tanca les fronteres sinó que també tanca els ulls i els nostres governs aparquen el problema. Uns euros provinents de l'ONU mantenen els refugiats allà, on no molestin ni facin massa soroll, mentre un contracte amb Turquia (que ha costat sis bilions d'euros i que han anat directament a mans del govern autoritari d'Erdogan) permet a Europa treure's el problema de sobre, al mateix temps que Grècia és incapaç d'absorbir-ne més, amb la situació econòmica en què es troba. De sobte se m'acut que la nena d'Oinofyta esdevé una trista metàfora. Un gest tan senzill com donar-li la meua cinta li provoca una sorpresa majúscula, una sorpresa semblant a la que senten aquells que no en reben, que s'han acostumat a no rebre'n cap, d'ajuda.

És el revers del miracle de donar. L'endemà d'aquella escena, la nena d'Oinofyta em va venir a buscar de seguida que em va veure. Aleshores em va demanar gesticulant que l'acompanyés a la seva tenda. Allà hi havia una dona i quatre criatures de diferents edats. Em van oferir esmorzar. No parlaven anglès, però no importava. Jo li portava a la nena una pinta, gomes del cabell i li vaig fer unes trenes, mentre reïem i les altres criatures se m'abraçaven. D'una manera tendra i dolorosa, em veig reflectida en aquella nena. Jo també vaig ser petita i a mi també m'agradava que em pentinessin. Quan arribo a casa, el seu record és més intens que mai. Quan vaig acomiadar-me d'ella em van caure unes llàgrimes que ara sembla que volguessin tornar a brollar. Què en serà d'aquesta nena? I de tots els infants en la seva mateixa situació d'incertesa i precarietat?

De sobte em sento cansada i trista. Els records circulen per la ment i el pas del temps els col·loca sempre en un segon pla, però d'alguna manera, em resisteixo a oblidar-la, em nego a oblidar-la a ella i a tots el qui he conegut al camp d'Oinofyta. Oblidar és permetre que funcioni l'estratègia dels governs de deixar passar el temps fins que el problema es resolgui (o no ho faci), i jo no puc romandre impassible. Sí, penso en el vessant polític, en el marc global de la situació. He llegit molt sobre l'Afganistan, sobre Síria, l'Iran i el Pakistan, imbuïda en la literatura d'en Khaled Hosseini. Però haver estat present en un dels nuclis del problema m'obliga a ajustar l'enfoc, i de seguida penso en el vessant humà. La història de tots els refugiats em colpeix com si m'acusés d'alguna cosa, d'una manera quasi violenta. Reus és casa meua però és lluny, emocionalment massa lluny d'allà. Els medis catalans, espanyols i internacionals insisteixen en donar una visió esbiaixada i lateral, i construeixen una narrativa on es relaciona «migrant musulmà» amb «terrorista», i on qualsevol que s'oposi als valors occidentals (aquests que els nostres

governos tant presumeixen de defensar) representa una espècie d'ens aliè i amenaçador, mentre la nostra responsabilitat com a part del teixit global es dilueix entre notícies del Barça, de properes eleccions, o d'assumptes d'una irrellevància decepcionant.

Per què la llunyania ens fa estar tan cecs, tan sords davant dels problemes i les injustícies que són només a un vol en avió de distància? Síria, el Yemen, el Sàhara o el Senegal, de veritat són tan lluny? Acarono el meu gat amb malenconia. Fa dos dies que he tornat a Reus però encara no he entrat a la rutina. Faig memòria dels primers dies al camp i recordo la sorpresa en saber que, al camp on treballaria, no hi havia sirians, sinó afganesos. Els afganesos són una espècie de refugiats de segona categoria, considerats migrants econòmics perquè el percentatge de perillositat del conflicte al seu país és considerat menor que la resta, tot i haver estat en una situació de guerra permanent des de fa quasi trenta anys. Pateixen, a més, un odi mediàtic provinent dels Estats Units (i dels seus aliats occidentals), que els col·loca la injusta etiqueta de culpabilitat per uns actes de terrorisme que no tenen res a veure amb ells. Aquesta propaganda em produeix un rebuig instantani, quan penso en les denúncies que fa Metges Sense Fronteres dels bombardejos per part d'EUA i Rússia a hospitals d'emergència plens d'innocents, amb una - més que probable- intenció d'aterroritzar la població i de generar por en tots aquells que s'hi desplacin per col·laborar.

Refugiats de primera, refugiats de segona, percentatges de perillositat. Quin món hem construït, que és capaç d'establir aquesta mena de categories humanes? Quin sentit té que Europa es gastis tants diners en mantenir els refugiats en els camps grecs i turcs, la majoria dels quals no són més que presons gestionades per militars, enlloc d'obrir les fronteres d'una manera racional i veritablement acollidora, proporcionant-los asil i futurs dignes? Miro el meu gat i de sobte em sembla que la raça humana és la més miserable de totes. La meua indignació, però, té un regust cansat, com malmès: potser per això no li he explicat res a la Lluïsa. Com podria explicar-li que, darrere de la paraula «refugiats», el terme abstracte i anònim que ens arriba des dels medis, s'amaguen una infinitat d'històries colpidores, d'experiències dramàtiques que a qualsevol de nosaltres ens trencaria l'ànima?

El meu gat m'abandona i em deixa sola al sofà, com si advertís el pes dels meus pensaments. Recordo aquell ancià de caminar lent i mirada lànguida; la senyora del vindi tatuat al front; o en Yonas, el noi pakistanès que no abandonava mai l'expressió de tristesa de la seva cara. Recordo a en Baloo, sempre disposat a participar en totes les feines del magatzem, i que es negava a parlar de la seva família; a en Sonu, que m'explicava (en els nostres intercanvis d'espanyol i anglès), que després de ser adoptat als tres anys (i treballar des dels cinc i no haver anat mai a l'escola), ara parla cinc idiomes. Penso també en aquell jove que, el tercer dia d'estar allà, ens vam assabentar que havia estat assassinat per la policia quan intentava creuar la frontera amb Itàlia, probablement conduït per les màfies que trafiquen amb persones, en la pitjor de les mostres de la baixesa humana.

Pensar en la paraula «refugiats» és pensar en tots ells i en tots els qui no arribaré mai a conèixer, de la mateixa manera en que pensar en paraules com «ajuda», «oenegé», «cooperació» i, en general, «solidaritat», és pensar en la Núria i el Sergi (els dos amics amb qui he compartit l'experiència), o en la Lisa (la nord-americana a càrrec del camp, dura i silenciosa en la integritat dels seus ideals, i que suportava amb estoïcisme el «postureo» dels americans que justifiquen les seves donacions prenent-se fotos que després publicaran a Instagram). Pensar en cooperants és pensar també en l'Alejandra (la incansable psicòloga espanyola que ajudava a la Lisa en l'organització del camp); en la Lucy (l'actriu de Londres amb qui vam compartir inquietuds durant uns dies); el Javi d'Alcorcón (un del tècnics del wi-fi); o és també pensar en el José i l'Estichu, la parella de bascos acabats de casar i que eren allà per passar la seva lluna de mel, en una mena de protesta silenciosa, símbol del seu profund desacord amb el sistema.

Refugiats i voluntaris, víctimes i cooperants, tot un seguit d'històries humanes. El núvol de records, d'idees i sensacions ocupa la meua consciència com la ressaca d'una nit gens divertida. Fa només dos dies que he tornat a Reus però és segur que la roda occidental d'aquest primer món

aviat tractarà d'alienar-me. La meva resistència, però, es basarà en les meves accions: tinc l'esperança que explicar la meva experiència a Oniofyta i participar en la difusió de tot allò que els diferents grups i individus aconseguen per millorar unes vides igual de valuoses que les nostres, servirà per no quedar-nos només en el dramatisme.

M'adono, també, de com ajudar en la primera línia de la cooperació em motiva d'una manera especial. Ja durant la primera setmana a Oniofyta se'ns acudien nous projectes per millorar el camp. Els refugiats, comprensiblement desmotivats per la situació en què es troben, necessiten assolir plena autonomia. En aquest sentit, són molt positius els projectes concrets, com la construcció d'una biblioteca o l'habilitació d'una sala de dones on s'hi puguin socialitzar, pentinar-se i posar-se la henna, lluny del control dels homes. Les petites tasques com la de construir tarimes i cadires per facilitar la feina als barbers, o un taller de costura per compondre bosses de roba per les recollides (i així no gastar tant de plàstic), són les petites accions amb les que, poc a poc, els refugiats poden rebre unes petites dosis de la dignitat i l'autoestima que els són tan necessàries.

No sé quanta estona porto asseguda meditant al sofà, però m'adono que pensar en aquestes accions em canvia l'ànim. Els sentiments de decepció, de tristesa i d'indignació, progressen cap a una mena d'esperança quan imagino més formes d'ajudar. Els humans som capaços de les pitjors de les barbàries, però m'és impossible deixar de creure en la nostra generositat, transformada en actes concrets de solidaritat. De vegades, fins i tot, el més alt dels sentiments es barreja amb la cooperació, i es donen casos en que l'amor salva refugiats. Casar-se és una manera de fer-ho i no és estrany veure com, a través d'un matrimoni, una persona aconseguix una nova oportunitat.

Una cosa que de moment puc fer, doncs, és compartir aquest relat. Donar-li una visibilitat més real al problema és una petita aportació que puc fer. No sé si servirà d'alguna cosa i si llegir aquestes línies pugui ajudar a despertar alguna consciència més, de la mateixa manera que ignoro moltes altres coses. Ara mateix, l'única cosa que tinc clara és que, en acabar d'escriure aquestes línies, tornaré a sortir al carrer amb el cap ben alt; amb la convicció de no abandonar l'esperit compromès, i amb l'esperança que, poc a poc, entre tots podrem formar una societat millor. Després, potser em passegi per les botigues del centre. Ignoro també perquè, però de sobte m'han vingut ganes de fer-li un regal a la nena d'Oniofyta: un minúscul detall però que segur que tindrà un valor enorme. L'únic problema, però, és que no vaig preguntar-li mai el seu nom, de manera que no em serà possible enviar-li per correu. Malgrat tot, somric. Sé que hi ha altres persones que arriben al camp, oferint a cada moment i en cada petita acció uns regals immensos. Si la meva humil ajuda, si el meu petit regal simbolitza l'engruna de col·laboració que tots podem aportar, aleshores el somriure feliç de la nena d'Oniofyta representarà l'esperança en un futur més just. Un món on la passivitat davant la injustícia desaparegui, i recuperem, generosos, la humanitat d'aquesta societat.